

Людина, що дарувала крила...

*По-справжньому найближча людина – це та,
котра знає твоє минуле, вірить у твоє майбутнє,
а зараз приймає тебе таким, яким ти є.*

Ф.Ніцше.

Окрилення в українській мові тлумачиться як сповнення натхненням, душевне піднесення. Окрилена людина здатна на незвичайні вчинки, на вирішення найскладніших завдань. Але що здатне окрилити людину? Улюблена справа..., кохання..., почуття обов'язку... Найчастіше на це здатна інша людина, людина, яка слугує для тебе незаперечним авторитетом, учителем, наставником, зразком для наслідування. Саме таким для своїх студентів був Федір Степанович Арват.

Доля звела нас у далекому 1976 році. Він – щойно призначений проректор з навчальної роботи Ніжинського ордена Трудового Червоного Прапора державного педагогічного інституту імені Миколи Гоголя, я – студент третього курсу філологічного факультету цього ж вишу. У мене «горіла» курсова з української літератури... Ні, я не був лайдаком або нездарою..., навпаки, сумлінно студіював українську літературу, годинами засиджуючись у затишному читальному залі «фундаменталки» на Гоголівській, але справа не рухалась. Тема курсової: «Українська журналістика XIX століття». Я вкотре перечитував розділи різних видань «Історії української літератури», але вердикт наукового керівника, доцента П. М. Дробота, був невблаганний: «Якась вона у тебе однобока виходить, дбайливо зачесана, ну так, на трієчку...». Допустити «трійки» з фаху я не міг..., та ще ж і стипендія потрібна. Я чудово розумів: щоб об'єктивно оцінити стан журналістики того часу мені потрібно знати думки не лише радянських літературознавців, але й інші... А до цих «інших» мене не допускали. На моє прохання видати мені примірники журналу «Київська старина» директор бібліотеки суворо відповіла: «Ці журнали студентам не видаються, лише викладачам, в окремих випадках – аспірантам, та й то за заявою...». Я вирішив писати заяву. А раптом поталанить...

У кабінеті проректора з навчальної роботи мене зустрів солідний, інтелігентний, добре одягнений чоловік із високим чолом. Він посміхнувся і запитав: «Чого хочеш, юначе?». «Допомоги», - видихнув я і подав завчасно написану заяву. Він жестом запросив мене сісти, а сам уважно вчитувався у текст заяви..., за хвилину комусь зателефонував, як з'ясувалося, до бібліотеки... «А винятку ніякого бути не може? – допитувався. – Жаль», - і поклав слухавку.

- Офіційно я тобі, Олександрє, нічим допомогти не можу. Не маю таких повноважень. Але ти приходи сьогодні до «фундаменталки» годині о шістнадцятій, там зустрінемося. Зможеш?
- Безперечно. Обов'язково прийду, - відповів я.
- Тоді до зустрічі, - привітно посміхнувся він, повертаючи заяву.

До читального залу я прибіг за п'ятнадцять хвилин до четвертої. Зайняв крайнього від вікна столика і став чекати. Федір Степанович зайшов до бібліотеки рівно о шістнадцятій... Така пунктуальність мене приємно вразила. Він зупинився біля каталогу і хвилин десять вивчав картки... Потім зробив замовлення і підійшов до мене:

- Біля тебе вільно? – з посмішкою запитав.
- Так, - ніяковіючи відповів я.
- Розкажи про себе...

Ця людська щирість і простота якось дивно вплинули на мене. Я став розповідати все, не уникаючи подробиць... І про те, що народився в учительській родині, про шкільні роки, про те, що не вступив до Львівського військово-політичного училища, де мріяв здобути фах військового журналіста, але не витримав конкурсу..., про те, що за порадою батька вступив до Ніжинського педагогічного інституту, бо його закінчував мій дід, теж Олександр Забарний - учитель української мови і літератури, який разом із своїм випускним класом пішов на фронт і загинув десь під Кременчуком у далекому 1941 році..., що разом зі мною у вузі навчаються шестеро моїх однокласників, а наша класна керівниця теж вихованка цього інституту..., а ще про те, що я обов'язково стану журналістом і цього літа буду працювати у рідній «Правді Прилуччини» на посаді стажера. Він слухав уважно, не перебиваючи, хоча бібліотекарка вже давно принесла його замовлення. Зрештою я змовк...

- От і добре, - підбадьорив мене Федір Степанович, - от і познайомилися.

Він неспіхом підвівся, пішов за книгами..., коли ж повернувся, я побачив у його руках добірку журналів «Киевская старина» за 1887 рік. Він поклав їх переді мною і стиха сказав: «Тут є те, що тобі необхідно, працею. Я буду за дві години». Я був окрилений...

Курсову я захистив на «відмінно». На засіданні кафедри літератури мою роботу відзначили. Говорили про перспективу написання дипломної... Тільки завідувач кафедри доцент Г. Я. Неділько лукаво запитав: «А де ти стільки цитат з «Київської старини» набрав?». «У мене батько історик!» - злукавив я і з вдячністю подумав про Федора Степановича. Від нього я отримав перший урок людяності, поваги до студента, вміння вчасно прийти на допомогу...

Після нашого знайомства ми стали вітатися. Я був щиро вдячний Федору Степановичу, а він підтримував мене своєю теплою, батьківською посмішкою...

Вдруге доля нас звела на державних екзаменах. Федір Степанович був членом екзаменаційної комісії у філологів. До державних іспитів ми ставилися відповідально, адже це був іспит на професійну придатність. Ось уже сорок років пам'ять цупко тримає цей день... Щойно закінчився державний іспит з української мови і літератури. Оголосили оцінки. Ми завершили навчання в уславленому Гоголівському виші. Було радісно, щемно і водночас тривожно... Роки, проведені тут, були найкращими роками у нашому ще молодому житті. А що чекає попереду? Я сподівався на виклик до моєї рідної міськрайонки...

Мої роздуми перервав Федір Степанович. Він спускався сходами старого корпусу... У світлому костюмі, яскравій краватці, проректор був надзвичайно святковим, а щира посмішка на його обличчі робила святковим і увесь цей сонячний, літній день. На моє привітання він потиснув мені руку і сказав:

- Молодець, гарно відповідав. Вітаю. Якщо маєш трохи часу, проведи мене. Маю щось тобі сказати.
- Із задоволенням! – радо відгукнувся я.

Ми крокували алеєю до нового корпусу і почуття поваги до цієї сонячної людини вкрай переповнювало мене:

- Ми отримали виклик на тебе з редакції газети «Правда Прилуччини» за підписом головного редактора Олександра Кліміші. Але ти ж знаєш закон..., студент після закінчення вузу має три роки відпрацювати за направленням. Ректор категорично проти, щоб відпускати тебе до редакції, його підтримує і твій декан...

Я знітився, розхвилювався:

- Що ж робити, Федоре Степановичу? Я ж покладав такі надії, я ж мріяв! Який вихід? Скаржитись у райком?
- Це нічого не дасть, окрім клопоту. Перш за все заспокойся і міркуй зважено. Саме про це я і хотів поговорити з тобою. Я уважно слухав твою відповідь на екзамені. У тебе достатньо знань, щоб стати гарним учителем... Подумай: може це і не випадково, що у твоїй родині усі чоловіки обирають професію учителя? Ти - вже четверте покоління! Можливо, це - доля? А як же обов'язок перед дідом Олександром? Ти мусиш зважати на це! На мою думку, ти повинен спробувати себе на педагогічній ниві. А журналістика почекає..., зрештою можна поєднувати ці дві професії, працюючи на півставки у редакції, можна і позаштатним кореспондентом, доки не визначишся, що для тебе важливіше...

- А як же з розподілом? – як останній аргумент висунув я – Уже ж попередній розподіл відбувся. Мене записали кудись на північ області...
- За це не турбуйся. Це вже мій клопіт. Поїдеш на свою Прилуччину! - і потис мені руку. У його потиску я відчув впевненість у правильності вибору. На серці стало затишно...

Вручаючи мені направлення на посаду вчителя української мови і літератури Товкачівської середньої школи, завідувач Прилуцьким райвно М. П. Шевченко сказав:

- Так ось який ти, Олександр Забарний, яким опікується проректор інституту Федір Степанович Арват? Гляди ж не підведи!
- Не підведу! – переконливо відповів я.

Даного слова я не порушив. Свою педагогічну ниву розорював сумлінно і наполегливо, щедро поливаючи її потом. П'ять років роботи у сільській школі не минуло марно. Створив літературно-мистецький клуб «Прометей», заснував шкільний театр, постійно вдосконалював методику проведення уроків з української мови і літератури, став керівником методичного об'єднання учителів – словесників. Набутий досвід дав змогу перейти працювати на посаду інспектора шкіл Прилуцького райвно. Прийшло визнання...

Уважно простежував долю свого наставника, який благословив мене на педагогічну працю. У серпні 1978 року Федір Степанович був призначений ректором Ніжинського педагогічного інституту, став професором. За свою сумлінну працю Ф.С.Арват був відзначений високими державними нагородами: орденами Трудового Червоного Прапора та Дружби народів. Та всі ці відзнаки і заслужена шана аж ніяк не впливали на його характер та вдачу. Він залишався таким же доступним, людяним і чуйним.

У ті роки доля дарувала нам нечасті зустрічі в місті моєї юності, але вони назавжди закарбувалися у моїй пам'яті, у моєму серці...

У 1986 році я перейшов працювати на посаду викладача української мови та літератури Прилуцького педагогічного училища імені Івана Франка. За рік колеги обрали мене на посаду заступника директора училища з навчальної роботи. Розпочалися адміністраторські будні: набори і випуски, акредитації та ліцензування, методичні наради та семінари. Працював сумлінно. Організував методичний кабінет передового педагогічного досвіду, що став кращим серед педучилищ нашого регіону. Неодноразово на базі цього кабінету проходили регіональні наради керівників педагогічних навчальних закладів. У травні 1992 року на одну з таких нарад і завітав Федір Степанович Арват. Він ознайомився із матеріально-технічною базою училища, відвідав низку виховних заходів, зустрівся з викладачами училища, серед яких було чимало вихованців Ніжинського державного педагогічного інституту, познайомився із матеріалами передового педагогічного досвіду в методичному кабінеті. Обговорюючи з

директором училища В. В. Онищенкою підсумки відвідин, Федір Степанович сказав:

- Я давно плекав мрію про організацію підготовки вчителів-філологів за скороченим терміном навчання із числа випускників педучилищ. Це будуть висококваліфіковані педагоги. Настав час практично реалізувати цю мрію. Давайте спробуємо...

Безперечно, ми погодилися. Через кілька тижнів була підписана угода між нашими навчальними закладами про співпрацю, а в червні 1992 року до училища прибула відбіркова комісія у складі завідуючої кафедри методики викладання української мови і літератури кандидата педагогічних наук, доцента С.П. Лукач та завідуючої кафедри української мови, тоді кандидата, а нині доктора філологічних наук, професора Н.І. Бойко. Я був призначений відповідальним за проведення вступних випробувань.

Слова Федора Степановича виявилися пророчими. Ось уже двадцять п'ять випусків філологів – колишніх вихованців педучилища - здійснив Гоголівський університет. Вони за скороченим терміном навчання пройшли підготовку за освітніми програмами: «учитель української мови та літератури», а згодом і «учитель української мови і літератури та англійської мови». Це дійсно висококваліфіковані, професійні фахівці. А з того, першого, набору чотири випускники стали кандидатами наук, декілька - керівниками навчальних закладів, чимало - учителями-методистами.

А тоді, завершуючи розмову у кабінеті директора училища, Федір Степанович сказав мені:

- Олександр, проведи мене до авто, маю щось тобі сказати.

Ми вийшли в тихе надвечір'я... Федір Степанович мовчав, не наважувався розпочати розмову і я. Зрештою, зібравшись з думками, він мовив:

- Те, що я запропоную тобі, не потребує миттєвої відповіді, навпаки, воно потребує серйозних роздумів. Але я мушу тобі це сказати... Тобі тридцять п'ять років. Ти багато чого встиг... Маєш гарну родину, просторе житло, чудову роботу... У Прилуках живуть батьки, друзі, тобі тут комфортно... Ти маєш авторитет у колективі і непогані перспективи кар'єрного зросту. Я ж пропоную тобі це все полишити... і розпочати усе спочатку. Бо тобі вже тридцять п'ять років..., а для науки це вже вік поважний. Ще рік-два і буде вже запізно... Два роки тому ми створили в інституті кафедру методики викладання мови і літератури, але конче необхідні викладачі з науковим ступенем. Я пропоную тобі переведення на цю кафедру на посаду старшого викладача, обіцяю сприяння у вступі до аспірантури, при потребі - наукове стажування... Єдине, чого не пропоную, – житло... Його просто немає. Навіть якщо б я привіз до Ніжина академіка, житла не дав би. Ось добудуємо будинок... Але це вже інша історія. Сьогодні

на відповідь не очікую... Вирішуй, а коли вирішиш, приїзди до Ніжина, там і поговоримо... Але знай, це – шанс, якого в житті може вже й не бути... Не прогав! До зустрічі.

Не буду переповідати, скільки часу я провів у роздумах..., це було нелегке рішення. Але завдяки дружині Вікторії, а також завідуючій кафедри методики викладання мови і літератури С. П. Лукач, я його прийняв. 15 серпня 1992 року я повернувся до своєї альма-матер, до Ніжинського державного педагогічного інституту....

А ще я повірив Федору Степановичу, повірив черговий раз..., і не помилився. У ті дні я щиро вітав свого наставника з високою відзнакою, адже 16 червня 1992 року професор Ф. С. Арват урядовою постановою був затверджений дійсним членом-засновником Академії педагогічних наук України.

Сьогодні, дивлячись на минуле із вершини сорокалітнього педагогічного досвіду та двадцятип'ятирічного наукового стажу, я цілком переконливо можу стверджувати: як важливо, щоб у житті кожної людини, кожного педагога чи науковця зустрівся такий наставник, взірець для наслідування, якому б ти цілковито довіряв, по якому звиряв би свої кроки і дії, до якого намагався дорівнятися. Зустріти у житті таку людину, то велике щастя... У моєму житті така людина була.

Усе, що обіцяв Федір Степанович, збулося. Я захистив кандидатську дисертацію, став доцентом, працював у рідному вузі на посадах начальника навчального відділу, проректора із соціально-гуманітарних питань та виховної роботи, проректора з навчально-методичної роботи і ось уже чотирнадцятий рік очолюю рідний філологічний факультет. Щоденно я заходжу до приміщення старовинного Гоголівського корпусу з почуттям радості й відповідальності. Я люблю свою роботу, свій вуз, колег, а найбільше – невгамовну юрбу своїх студентів, яка нуртує новими ідеями, заряджає своєю енергетикою і дає насагу до життя. Робота – то праве моє крило, а лівим - стала творчість...

Федір Степанович і тут виявився пророчим... Я пройшов власний шлях у журналістиці, співпрацював із багатьма газетами, від районних до всеукраїнських, як позаштатний кореспондент. У квітні 1995-го мене було прийнято до лав Національної спілки журналістів України, а в серпні ж цього року побачила світ моя перша книга новел «Лелеки не зраджують». Звичайно ж, перші примірники цього видання я подарував своїм наставникам - керівнику літературної студії і куратору Павлу Олександровичу Сердюку та Федору Степановичу Арвату... Не думав, що прочитає. Стільки ж роботи: вступна кампанія, прийом, розподіл навантаження... Але через кілька тижнів він зупинив мене біля нового корпусу інституту:

- Зачекай на хвилину, маю щось сказати. Ходімо до Остра, там спокійніше... Прочитав твою книгу. Ти ось що, не кидай писати... У

тебе все вийде, обов'язково вийде... Відчуваєш слово, володієш словом, а це головне...

Дорогий мій наставнику, час не зберіг у моїй пам'яті слів, які я говорив у відповідь. Певно, дякував... Дякував за те, що незважаючи на завантаженість, Ви знайшли час для прочитання моїх творів. Дякував за напутні слова і віру, яку Ви подарували мені. Дякував, не знаючи її справжньої вартості. Лише сьогодні, у повній мірі я зміг оцінити її. Ви не просто говорили, ви окрилювали мене..., готували до польоту, до справжньої літератури. І в тому, що я пишу і став членом Національної спілки письменників України, є і Ваша з Павлом Олександровичем частка турботи. Бо це дуже відповідально, коли тобі вірять..., коли окрилюють. На це здатні не всі..., на це здатні обрані.

Вкотре переконуюсь у правдивості слів Пабло Пікассо: «Незамінних немає, але є неповторні...». Світла Вам пам'ять.